

Оксана Дженджеро
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мов й методики їх викладання,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

ТИПОВІ ПОМИЛКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПЕРЕКАЗАХ З ТВОРЧИМ ЗАВДАННЯМ

Анотація: у статті представлені результати дослідження вміння старшокласників сприймати на слух та відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання, здійснено аналіз мовленнєвих помилок.

Ключові слова: комунікативні вміння, переказ тексту, мовленнєві помилки.
Keywords: communication skills, text translation, speech errors.

Головна мета навчання рідної мови в школі, зокрема в 10-11 класах – різнобічний мовленнєвий і комунікативний розвиток учнів. Проте актуальною проблемою сьогодення залишається те, що випускники школи демонструють невміння висловлюватися логічно й грамотно, аргументувати свою думку, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію, бідний словниковий запас. Тому надзвичайно актуальним у сучасній методиці є дослідження причин комунікативних труднощів і типових мовленнєвих помилок старшокласників.

Мовленнева діяльність як основний об'єкт оцінювання в школі розподіляється на чотири види (аудіювання, говоріння, читання, письмо), то й оцінювання її результатів здійснюється за вказаними видами.

До критеріїв розвитку комунікативних умінь ми віднесли такі:

– здатність сприймати, відтворювати і конструювати висловлювання (усне й писемне, монологічне й діалогічне) з урахуванням мовленнєвої ситуації і дотриманням правил мовленнєвого етикету;

– доречність, правильність і точність мовних засобів, які використовують у

Оксана Дженджеро,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мов й методики їх викладання,
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка

ТИПОВІ ПОМИЛКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПЕРЕКАЗАХ З ТВОРЧИМ ЗАВДАННЯМ

Анотація: у статті представлені результати дослідження вміння старшокласників сприймати на слух та відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання, здійснено аналіз мовленнєвих помилок.

Ключові слова: комунікативні вміння, переказ тексту, мовленнєві помилки.

Keywords: *communication skills, text translation, speech errors.*

Головна мета навчання рідної мови в школі, зокрема в 10-11 класах – різнобічний мовленнєвий і комунікативний розвиток учнів. Проте актуальною проблемою сьогодення залишається те, що випускники школи демонструють невміння висловлюватися логічно й грамотно, аргументувати свою думку, спонтанно підтримувати розмову або вести дискусію, бідний словниковий запас. Тому надзвичайно актуальним у сучасній методиці є дослідження причин комунікативних труднощів і типових мовленнєвих помилок старшокласників.

Мовленнєва діяльність як основний об'єкт оцінювання в школі розподіляється на чотири види (аудіювання, говоріння, читання, письмо), то й оцінювання її результатів здійснюється за вказаними видами.

До критеріїв розвитку комунікативних умінь ми віднесли такі:

– здатність сприймати, відтворювати і конструювати висловлювання (усне й писемне, монологічне й діалогічне) з урахуванням мовленнєвої ситуації і дотриманням правил мовленнєвого етикету;

– доречність, правильність і точність мовних засобів, які використовують у своєму мовленні старшокласники;

– смислова єдність і композиційне оформлення висловлювань;

– граматична різноманітність синтаксичних конструкцій [1].

Для проведення експериментальної роботи було обрано школи різного типу (сільські й міські, загальноосвітні й спеціалізовані) з різних регіонів України, що забезпечило можливість зробити достовірні висновки й узагальнення. Суттєвих відмінностей у відсотковому розподілі отриманих даних між регіонами не було помічено. Запропоноване завдання виконали 664 учні 10-11-х класів.

Мета завдання – перевірка вміння сприймати на слух та відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання.

Сформованість цього вміння визначалася шляхом аналізу письмового переказування учнями сприйнятого на слух тексту «Запізніле каяття» В. Чухліба з висловленням власного ставлення до почутого.

Запізніле каяття

Коли великому італійському художникові Леонардо да Вінчі запропонували зробити стінний розпис у конвенті, він спинився на «Таємній вечері», зобразивши Ісуса Христа з дванадцятьма апостолами за пасхальним столом.

Картина була вже майже закінчена – залишалось написати обличчя Христа та Іуди. Леонардо відійшов назад, оцінююче оглянув свою роботу, потім повільно опустився в крісло. Він не знав, що робити: ніяк не вдавалося знайти натурщиків для Ісуса та Іуди. Ніде не зустрічалось такого досконалого, прекрасного і благородного обличчя, яке відповідало б його високим уявленням про Христа, і не вдавалося побачити обличчя

настільки похмурого і зловісного, з рисами гріховності, аби реалістично зобразити Іуду Іскаріота. Але він вирішив будь-що знайти їх.

Це була нелегка справа. Минали дні за днями, місяці за місяцями, і ось одного разу великий художник зайшов у маленьку церкву і сів на лаву. Оглянувши присутніх парафіян, він не побачив нічого незвичайного. Тоді, відкинувшись на спинку лави і закривши очі, він почав слухати хор хлопчиків. Раптом його погляд упав на стрункого молодого диригента. Сон ніби рукою зняло. Це був той самий натурщик, обличчя якого він часто бачив уві сні.

Наступного дня молодий музикант уже сидів перед Леонардо. День у день він позував перед художником, аж поки прекрасні риси його обличчя не було перенесено на картину. Стоячи перед картиною, юнак зачаровано дивився на неї, тихо повторюючи: «Як би я хотів бути схожим на Нього!»

Шедевр з однією ненаписаною постаттю залишався незакінченим майже чотири роки...Нарешті, в 1498 році, холодного вечора, поспішаючи додому, Леонардо зіткнувся із жебраком. Придивившись до обличчя людини в лахмітті, художник звернув увагу на глибоко посажені розумні, але затьмарені нечистою совістю очі, які в поєднанні з рисами обличчя, заплямованими гріхом, виражали ниці тваринні інстинкти. Це був той Іуда, якого він так довго шукав.

Страшенно зрадівши, Леонардо запросив жебрака додому. Із забутої картини було знято покривало, і тепер вона чекала останніх штрихів. Бродяга сидів перед художником – грубий, обірваний, – і його риси швидко вписувалися в обличчя хриstopродавця.

Картину було закінчено. Обірванець стояв перед нею, і зловісна посмішка викривила його обличчя. «Доля зловіща, чи не правда?» – звернувся він до художника. Коли художник запропонував йому плату, невідомий сказав: «Ні, я такий пропаций, що витрачу гроші відразу на найдешевше вино і повій. Чому тоді я не послухав Вашої поради?..»

«Я давав Вам пораду?» – здивувався Леонардо.

«Авжеж, Ви...хіба не пам'ятаєте мене?» – запитав жебрак тремтячим голосом.

Леонардо пильно придивився до обличчя і раптом, побачивши на ньому сльозу, не повірив своїм очам. Це справді був той талановитий диригент, з обличчя якого художник змалював образ Христа і якому він дав на прощання пораду: «Ти можеш бути схожим на Нього, якщо робитимеш так, як робив Він...»

Проте музикант обрав собі інший шлях, з якого вороття майже не буває. (В. Чухліб)

З таким видом роботи учні 10-11 класів добре знайомі, адже різні види переказів з творчими завданнями широко використовуються в практиці мовленнєвого розвитку. Оцінювання учнівських робіт здійснювалося за 12-бальною шкалою відповідно до критеріїв навчальних досягнень учнів старшої школи (письмовий переказ із творчим завданням) [2]. Кількісні дані перевірки робіт відображено на рис. 1.

Початковий – 17,9%;

Середній – 38,3%;

Достатній – 32,1%;

Високий – 11,7%

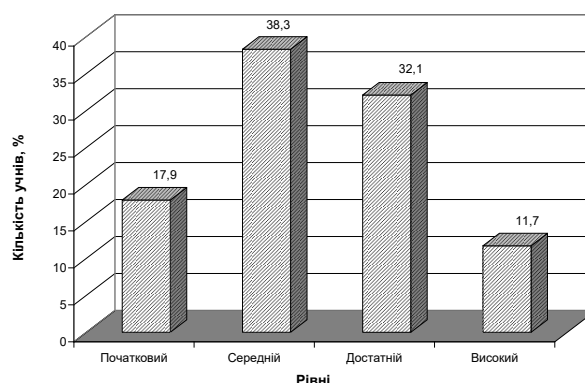

Рис. 1. Діаграма розподілу учнів за рівнем сформованості вмінь письмово переказувати прослуханий текст з висловленням власного

ставлення до почутого.

Наведені дані свідчать, що високий рівень сформованості вміння сприймати на слух та відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання, мають 11,7% учнів, достатній – 32,1%, середній – 38,3%, початковий – 17,9%.

У процесі перевірки учнівських робіт було виявлено різні помилки, яких припускаються старшокласники. Ми згрупували їх, дотримуючись класифікації мовленнєвих помилок, запропонованої М. Пентилюк [3].

Відсотковий розподіл їх загальної кількості за групами показано на рис. 2.

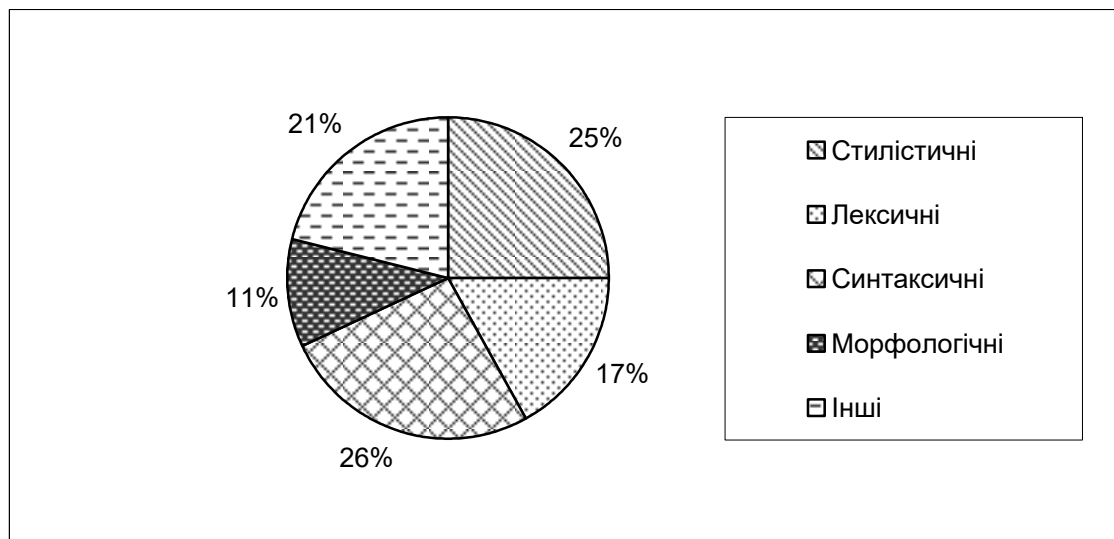

Рис. 2. Відсотковий розподіл мовленнєвих помилок в учнівських переказах.

Лексичні помилки становили 17% від загальної кількості помилок і спричинені бідністю словникового запасу слів та низьким рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок: «зобразив образ» (тавтологія), «натураліст» замість «натурщик», «промисловість» замість «промисел» (сплутування різних за значенням, але близьких за звуковим оформленням слів – паронімія), «намалював розпис», «театр – осередок відпочинку» (невдалий добір контекстуальних синонімів), «страшенно зрадівши» (порушення лексичної сполучуваності слів),

«оглянув приступ (замість натовп) парафіян» (уживання слова в невластивому йому значенні) тощо.

Серед морфологічних помилок найтипівішими були такі:

– неправильне творення відмінкових форм (*«з біллю « замість «з бодем»»*);

– викривлення морфемної будови слова (*«професіонально» замість «професійно», «вдосконале» замість «вдосконалене», «натурист» замість «натурищик»*);

– неправильне вживання форм родового відмінка однини іменників чоловічого роду (*«театра» замість «театру», «хора» замість «хору», «погляда» замість «погляду»*).

Численними були синтаксичні помилки, пов'язані з порушенням прийменникового і безприйменникового керування, неправильним порядком слів, уживанням займенників (*сповнені радості й тихим смутком(замість «тихого смутку»*), *гроші на вино та повії (замість «повій»*), *на захист ним (замість «їх»*), *на його обличчя(замість «обличчі»*) з'явилася посмішка, *«особливо на нього сильне враження справив» (замість «особливо сильне враження на нього справив»*) тощо).

До групи стилістичних помилок (25%) ми віднесли як стильові (пов'язані з порушенням стильової єдності), так і стилістичні (неправильне вживання слів з переносним значенням, уживання слів-паразитів, нагромадження громіздких, одноманітних синтаксичних конструкцій, які роблять текст стилістично невиразним тощо). Найчисленнішими в цій групі були граматико-стилістичні помилки.

Аналізуючи учнівські перекази, ми виокремили значну групу помилок, які беззастережно не можна віднести до жодної з вищезазначених груп (хоча М. Пентилюк пропонує для зручності обліку вважати їх стилістичними). Це помилки, пов'язані з порушенням змісту і структури тексту: смислові розриви у викладі змісту, відсутність засобів

зв'язку між елементами тексту, безсистемність викладу, відсутність поділу тексту на абзаци, невдалий початок і кінець, дублювання змісту попередніх частин тексту. Виділення таких помилок дуже важливе для нашого експериментального дослідження, оскільки вони тісно пов'язані з порушенням комунікативних якостей мовлення – логічності, точності, доречності, виразності тощо.

Також ми провели анкетне опитування, в якому взяли участь 78 учителів-словесників, що працюють в зазначених школах, а також слухачі курсів підвищення кваліфікації ЧОІППО імені К. Д. Ушинського.

Аналіз відповідей вчителів щодо розподілу часу для роботи над комунікативними вміннями виявив, що на уроках вивчення мовної теми цьому процесу присвячують 5-10 хв. – 28,2% вчителів, 10-15 хв. – 35,9%, 15-20 хв. – 25,6%, 20-25 хв. – 10,3%; на спеціальних уроках розвитку зв'язного мовлення показник вищий: менше 20хв. – 9%, 20-30 хв. – 41%, 30-40 хв. – 35,9%, 40-45 хв. – 14,1% опитаних.

Отже, спостереження й аналіз результатів анкетування дають підстави стверджувати, що рівень сформованості комунікативних умінь, зокрема умінь сприймати на слух та відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання, досить низкий, а однією з основних причин цього, на нашу думку, є недостатня увага вчителів. Адже, як засвідчили спостереження й результати анкетування, на уроках вивчення мовного матеріалу 64,1% опитаних учителів-практиків на розвиток комунікативних умінь відводить не більше ніж 15 хвилин. Щодо спеціальних уроків розвитку зв'язного мовлення, то лише 14, 1% респондентів присвячують цьому весь урок. Таким чином, учителі-словесники не завжди враховують основне завдання навчання української мови в старших класах – розвиток мовлення учнів, якому підпорядкований увесь навчальний курс. Перспективами подальших досліджень є розроблення методичних рекомендацій для вчителів щодо розвитку умінь сприймати на слух та

відтворювати текст, виявляючи своє ставлення до предмета висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дженджеро О. Л. Розвиток комунікативних умінь старшокласників у процесі застосування інтерактивних технологій на уроках української мови. Дис....канд. пед. наук.. К., 2011. с. 229.
2. Ладыженская Т. О. Исследования по развитию связной речи учащихся. Москва: Педагогика, 1975. 255 с.
3. Пентилюк М. І. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова і література в школі. – 2003. № 3. С. 26–29.